

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (dziewiąta izba)

z dnia 21 września 2023 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Kredyt hipoteczny indeksowany do waluty obcej – Kryteria oceny nieuczciwego charakteru warunku dotyczącego wymiany walut – Krajowy rejestr postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone – Obowiązek informowania

W sprawie C-139/22

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (Polska) postanowieniem z dnia 18 stycznia 2022 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 25 lutego 2022 r., w postępowaniu:

AM,

PM

przeciwko

mBankowi S.A.,

przy udziale:

Rzecznika Finansowego,

TRYBUNAŁ (dziewiąta izba),

w składzie: L.S. Rossi, prezes izby, S. Rodin (sprawozdawca) i O. Spineanu-Matei, sędziowie,

rzecznik generalny: A.M. Collins,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu AM i PM – W. Bochenek i T. Zaremba, radcowie prawni,

* Język postępowania: polski.

- w imieniu mBanku S.A. – A. Cudna-Wagner, radca prawny, i B. Miąskiewicz, adwokat,
- w imieniu rządu polskiego – B. Majczyna i S. Żyrek, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu portugalskiego – P. Barros da Costa, A. Cunha, B. Lavrador, L. Medeiros oraz A. Pimenta, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej – I. Galindo Martín, S.L. Kaléda, U. Małecka oraz N. Ruiz García, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy AM i PM, dwoma konsumentami, z jednej strony a mBankiem S.A. z drugiej strony w przedmiocie stosowania przez ten ostatni postanowień wzorców umów wpisanych do krajowego rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone (zwanego dalej „krajowym rejestrem klauzul niedozwolonych”).

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Motyw dwudziesty czwarty dyrektywy 93/13 stanowi:
„sądy i organy administracyjne państw członkowskich muszą mieć do swojej dyspozycji stosowne i skuteczne środki zapobiegające stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich”.
- 4 Artykuł 2 lit. b) tej dyrektywy stanowi:
„Do celów niniejszej dyrektywy:
[...]
b) »konsument« oznacza każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem [działalnością handlową lub zawodową]”.

5 Zgodnie z art. 3 wspomnianej dyrektywy:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, uznaje się za nieuczciwe, jeśli stojąc w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

2. Warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej i konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeśli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Fakt, że niektóre aspekty warunku lub jeden szczególny warunek były negocjowane indywidualnie, nie wyłącza stosowania niniejszego artykułu do pozostałej części umowy, jeżeli ogólna ocena umowy wskazuje na to, że została ona sporządzona w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Jeśli sprzedawca lub dostawca [przedsiębiorca] twierdzi, że standardowe warunki umowne zostały wynegocjowane indywidualnie, ciężar dowodu w tym zakresie spoczywa na nim.

3. Załącznik zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe”.

6 Zgodnie z art. 4 tejże dyrektywy:

„1. Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.

2. Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem”.

7 Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 brzmi następująco:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

8 Artykuł 7 ust. 1 i 2 tej dyrektywy stanowi:

„1. Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami.

2. Środki określone w ust. 1 obejmują postanowienia, według których osoby i organizacje mające uzasadniony interes na mocy prawa krajowego, związany z ochroną konsumentów, będą mogły wszcząć postępowanie zgodnie z właściwym prawem krajowym przed sądami lub przed organami administracyjnymi mającymi odpowiednie kwalifikacje do decydowania, czy warunki

umowy sporządzone do celów ogólnego wykorzystania są nieuczciwe; co umożliwi powyższym osobom i organizacjom podjęcie stosownych i skutecznych środków w celu zapobieżenia dalszemu stosowaniu takich warunków”.

9 Artykuł 8 rzeczonyj dyrektywy stanowi:

„W celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą”.

Prawo polskie

10 Zgodnie z art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej:

„Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa”.

11 Artykuł 22¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r., nr 16, poz. 93), w wersji mającej zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym (zwanej dalej „kodeksem cywilnym”), stanowi:

„Za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową”.

12 Artykuł 58 § 1 kodeksu cywilnego stanowi:

„Czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy”.

13 Zgodnie z art. 385¹ §§ 1 i 3 tego kodeksu:

„1. Postanowienia umowy zawieranej z konsumentem niezgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.

[...]

3. Niezgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta”.

14 Artykuł 385² kodeksu cywilnego ma następujące brzmienie:

„Oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, biorąc pod uwagę jej treść, okoliczności zawarcia oraz uwzględniając umowy pozostające w związku z umową obejmującą postanowienie będące przedmiotem oceny”.

- 15 Artykuł 479³⁶ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 43, poz. 296), w wersji mającej zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym (zwanej dalej „kodeksem postępowania cywilnego”), stanowił:
- „Sprawy o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone należą do właściwości Sądu Okręgowego w Warszawie [(Polska)] – sądu ochrony konkurencji i konsumentów”.
- 16 Artykuł 479⁴² § 1 kodeksu postępowania cywilnego przewidywał:
- „W razie uwzględnienia powództwa sąd w sentencji wyroku przytacza treść postanowień wzorca umowy uznanych za niedozwolone i zakazuje ich wykorzystywania”.
- 17 Artykuł 479⁴³ kodeksu postępowania cywilnego miał następujące brzmienie:
- „Wyrok prawomocny ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 18 W dniu 7 października 2009 r. powodowie w postępowaniu głównym, będący w związku małżeńskim, zawarli z mBankiem umowę kredytu hipotecznego dla osób fizycznych indeksowanego kursem wymiany franka szwajcarskiego (CHF) (zwaną dalej „przedmiotową umową kredytu w postępowaniu głównym”). Przedmiotem tej umowy był kredyt w wysokości 246 500 PLN (złoty) (około 54 560 EUR). Umowa ta przewidywała zmienną stopę procentową, ustalaną jako stawka bazowa *3 Month London Interbank Offered Rate* (LIBOR 3M) dla waluty, w której kredyt ten został udzielony, powiększonej o stałą w całym okresie kredytowania marżę banku w wysokości 2,70 %.
- 19 W ramach przedmiotowej umowy kredytu w postępowaniu głównym powodowie w postępowaniu głównym podpisali oświadczenie, zgodnie z którym zapoznali się z ryzykiem związanym z podpisaniem tej umowy oraz z jej warunkami.
- 20 W dniu złożenia wniosku kredytowego AM, posiadająca dyplom ukończenia studiów podyplomowych, była zatrudniona przez mBank od trzech i pół roku. Pracownik mBanku przedstawił jej historyczny wykres zmian kursu wymiany CHF/PLN w okresie trzech lat poprzedzających złożenie tego wniosku, a także symulację przewidującą zmianę kwoty długu i rat kredytu w razie wzrostu tego kursu wymiany. Natomiast PM, który podpisał wniosek o kredyt i przedmiotową umowę kredytu w postępowaniu głównym, nie uczestniczył w postępowaniu w sprawie przyznania tego samego kredytu ani w spotkaniach organizowanych z pracownikami mBanku.
- 21 W dniu 7 kwietnia 2020 r. AM i PM wnieśli do Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (Polska), który jest sądem odsyłającym, pozew przeciwko mBankowi, oparty na nieważności niektórych warunków przedmiotowej umowy kredytu w postępowaniu głównym. W pozwie tym żądają zasądzenia od mBanku na ich rzecz kwoty 37 439,70 PLN (około 8290 EUR), powiększonej o odsetki ustawowe, tytułem zwrotu rat kapitałowych i odsetek w zakresie, w jakim zostały one nienależnie pobrane, a w przypadku stwierdzenia przez sąd odsyłający nieważności tej umowy – kwoty 74 768,63 PLN (około 16 550 EUR), powiększonej o odsetki ustawowe, tytułem zwrotu środków otrzymanych przez pozwaną w postępowaniu głównym.

- 22 Sąd odsyłający zauważa, że w dniu 5 sierpnia 2014 r. Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Polska) wpisał do krajowego rejestru klauzul niedozwolonych postanowienie wzorca umowy stosowanego przez mBank, zgodnie z którym: „Raty kapitałowo-odsetkowe oraz raty odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu wymiany sprzedaży [franka szwajcarskiego] z tabeli kursowej [...] Banku S.A. obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50”.
- 23 Ponadto w dniu 25 maja 2021 r. Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów wpisał do krajowego rejestru klauzul niedozwolonych postanowienia wzorca umowy stosowanego przez mBank: „Wysokość kursów kupna/sprzedaży walut obowiązujących w danym dniu roboczym może ulegać zmianie. Decyzja o zmianie kursów jak również o częstotliwości zmiany podejmowana jest przez Bank z uwzględnieniem czynników wymienionych w ust. 6”, oraz: „Kursy kupna/sprzedaży walut, jak również wysokość spreadu walutowego wyznaczone są z uwzględnieniem poniższych czynników: 1) bieżących notowań kursów wymiany walut na rynku międzybankowym, 2) podaży i popytu na waluty na rynku krajowym, 3) różnicy stóp procentowych oraz stóp inflacji na rynku krajowym, 4) płynności rynku walutowego, 5) stanu bilansu płatniczego i handlowego”.
- 24 Zdaniem sądu odsyłającego warunki umowne analogiczne do warunków wpisanych w dniach 5 sierpnia 2014 r. i 25 maja 2021 r. do krajowego rejestru klauzul niedozwolonych są uznawane przez polskie sądy za nieuczciwe z tego powodu, że takie warunki umowne dają danemu bankowi prawo dowolnego kształtowania kursu waluty obcej i w rezultacie prawo swobodnego decydowania o wysokości świadczenia spełnianego przez kredytobiorcę, podczas gdy jednocześnie kredytobiorca ten jest zobowiązany do spłaty kredytu tylko w złotych polskich.
- 25 Sąd ten stwierdza ponadto, że warunki przedmiotowej umowy kredytu w postępowaniu głównym mają tę samą treść co warunki wpisane do krajowego rejestru klauzul niedozwolonych, o których mowa w pkt 23 niniejszego wyroku.
- 26 Rzeczonemu sąd zastanawia się, czy już samo stwierdzenie, że umowa zawiera postanowienie odpowiadające pod względem treści postanowieniu wpisanemu do rejestru klauzul niedozwolonych, jest wystarczające do uznania, że klauzula ta stanowi niedozwolone postanowienie umowne, bez konieczności badania i ustalania okoliczności zawarcia tej umowy.
- 27 O ile przedmiotowa umowa kredytu w postępowaniu głównym zawiera postanowienia, które przewidują, że kredyt ten jest spłacany w złotych polskich, podczas gdy mBank przelicza tę walutę na franki szwajcarskie według własnego kursu wymiany, o tyle zawiera ona również klauzulę wynikającą z nowego brzmienia ogólnych warunków mBanku z dnia 1 lipca 2009 r., która przewiduje możliwość spłaty tego kredytu bezpośrednio we frankach szwajcarskich przez powodów w postępowaniu głównym. W ten sposób ci ostatni mogą przeliczać kwotę podlegającą zwrotowi co miesiąc według wybranego przez siebie kursu wymiany instytucji bankowej i nie są już podporządkowani kursowi wymiany ustalonemu przez mBank.
- 28 Orzecznictwo krajowe nie jest jednolite w kwestii tego, czy warunek umowy może utracić swój nieuczciwy charakter ze względu na inny warunek tej umowy, który czyni go fakultatywnym.

- 29 Bez uszczerbku dla kwestii, czy oba rozpatrywane warunki powinny zostać automatycznie uznane za nieuczciwe, sąd odsyłający powinien przynajmniej ocenić nieuczciwy charakter warunku, który stanowi, że przedmiotowa umowa kredytu w postępowaniu głównym jest indeksowana do franka szwajcarskiego, ponieważ warunek ten nigdy nie został wpisany do krajowego rejestru klauzul niedozwolonych.
- 30 W tym kontekście sąd odsyłający zastanawia się, czy mBank powinien być zobowiązany do dostarczenia informacji na temat ryzyka kursowego również AM, jego pracownicy w dniu złożenia wniosku o kredyt, biorąc pod uwagę jej wykształcenie i doświadczenie zawodowe.
- 31 W przypadku odpowiedzi przeczącej, to znaczy na wypadek gdyby w razie zawarcia przez przedsiębiorcę jednej umowy z dwoma konsumentami zakres obowiązku informacyjnego ciążącego na tym przedsiębiorcy mógł różnić się w zależności od danego konsumenta, sąd ten zastanawia się nad konsekwencjami, jakie mogłyby z tego wynikać, w szczególności w odniesieniu do możliwości stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku, a nawet nieważności tej umowy w odniesieniu do tylko jednego z tych dwóch konsumentów.
- 32 W tych okolicznościach Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy art. 3 ust. 1, art. 7 ust. 1 i 2 oraz art. 8 dyrektywy [93/13], a także zasadę skuteczności należy interpretować w ten sposób, że do uznania nieuzgodnionego indywidualnie warunku umownego za nieuczciwy warunek umowy wystarczające jest stwierdzenie, że treść tego warunku umownego odpowiada treści postanowienia wzorca umownego wpisanego do rejestru klauzul niedozwolonych?
- 2) Czy art. 3 ust. 1 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie wykładni sądowej przepisów krajowych, zgodnie z którą nieuczciwy warunek umowy traci swój nieuczciwy charakter, jeżeli konsument może zdecydować, że będzie wykonywał swoje obowiązki wynikające z umowy w oparciu o inny warunek umowy, który jest uczciwy?
- 3) Czy art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że przedsiębiorca ma obowiązek informowania o istotnych cechach umowy i ryzykach związanych z umową każdego konsumenta, nawet jeżeli określony konsument posiada odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie?
- 4) Czy art. 3 ust. 1, art. 6 ust. [1] i art. 7 ust. 1 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że w razie zawarcia tej samej umowy przez kilku konsumentów z jednym przedsiębiorcą możliwe jest uznanie, że te same warunki umowne są wobec pierwszego konsumenta nieuczciwe, a wobec drugiego uczciwe, a jeżeli tak, to czy konsekwencją tego może być, że umowa okaże się wobec pierwszego konsumenta nieważna, zaś wobec drugiego konsumenta umowa będzie ważna i tym samym będą go obciążać wszystkie obowiązki wynikające z niej?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 33 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 1, art. 7 ust. 1 i 2 oraz art. 8 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by warunek umowny, który nie był indywidualnie negocjowany, mógł zostać uznany przez właściwe organy krajowe za nieuczciwy z tego tylko powodu, że jego treść jest równoważna treści warunku zawartego we wzorcu umowy wpisanego krajowego rejestru klauzul niedozwolonych.
- 34 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału ustanowiony przez dyrektywę 93/13 system ochrony opiera się na założeniu, że konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania (wyrok z dnia 4 maja 2023 r., BRD Groupe Societé Générale i Next Capital Solutions, C-200/21, EU:C:2023:380, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 35 W związku z tym przede wszystkim zgodnie z art. 3 ust. 1 tej dyrektywy warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą zostać uznane za nieuczciwe, jeżeli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z tej umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla zainteresowanego konsumenta, podczas gdy zgodnie z art. 6 ust. 1 wspomnianej dyrektywy taki nieuczciwy warunek nie wiąże tego konsumenta. Ten ostatni przepis zmierza do zastąpienia ustanowionej w umowie formalnej równowagi, jaką umowa ustanawia między prawami i obowiązkami stron, równowagą rzeczywistą, pozwalającą na przywrócenie równości między nimi (zob. podobnie wyrok z dnia 4 maja 2023 r., BRD Groupe Societé Générale i Next Capital Solutions, C-200/21, EU:C:2023:380, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 36 Następnie, zważywszy na charakter i znaczenie interesu publicznego, jakim jest ochrona konsumentów znajdujących się w takiej słabszej pozycji, art. 7 ust. 1 tej dyrektywy w związku z jej motywem dwudziestym czwartym zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia stosownych i skutecznych środków mających na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych z konsumentami przez przedsiębiorców (wyrok z dnia 4 maja 2023 r., BRD Groupe Societé Générale i Next Capital Solutions, C-200/21, EU:C:2023:380, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 37 Jak wynika z art. 7 ust. 2 dyrektywy, wspomniane środki obejmują możliwość wszczęcia postępowania sądowego przez osoby i organizacje mające uzasadniony interes w ochronie konsumentów w celu ustalenia, czy postanowienia umowne sporządzone do celów ogólnego wykorzystywania są nieuczciwe, oraz uzyskania, w odpowiednim wypadku, zakazu ich stosowania (wyrok z dnia 26 kwietnia 2012 r., Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, pkt 36).
- 38 W niniejszej sprawie, ponieważ powodowie w postępowaniu głównym wystąpili do sądu odsyłającego z żądaniem dotyczącym konkretnej umowy, nie ma potrzeby udzielania odpowiedzi na pytanie pierwsze w świetle art. 7 ust. 2 dyrektywy 93/13.
- 39 Wreszcie, zgodnie z motywem dwunastym tej dyrektywy dokonuje ona jedynie częściowej i minimalnej harmonizacji ustawodawstw krajowych dotyczących nieuczciwych warunków umownych, pozostawiając państwom członkowskim, w poszanowaniu postanowień traktatu FUE, możliwość zapewnienia danemu konsumentowi wyższego poziomu ochrony poprzez wprowadzenie przepisów prawa krajowego bardziej rygorystycznych niż przepisy tej dyrektywy.

Ponadto zgodnie z art. 8 tej dyrektywy państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać w mocy bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej tą dyrektywą w celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony tego konsumenta (zob. podobnie wyrok z dnia 21 grudnia 2021 r., Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 40 Tymczasem w odniesieniu do krajowego rejestru klauzul niedozwolonych Trybunał orzekł, po pierwsze, że mechanizm taki jak ten rejestr klauzul, polegający na sporządzeniu wykazu postanowień, które należy uznać za nieuczciwe, należy do bardziej rygorystycznych przepisów, które państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać w mocy na podstawie art. 8 dyrektywy 93/13 (zob. podobnie wyrok z dnia 26 lutego 2015 r., Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, pkt 61), i że rejestr ten odpowiada co do zasady interesowi ochrony konsumentów (zob. podobnie wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Biuro podróży Partner, C-119/15, EU:C:2016:987, pkt 36).
- 41 Stwierdzenie nieuczciwego charakteru spornego warunku umownego na podstawie porównania jego treści z treścią postanowienia wpisanego do krajowego rejestru klauzul niedozwolonych może bowiem przyczynić się w szybki sposób do tego, by nieuczciwe warunki stosowane w wielu umowach przestały wywoływać skutki wobec konsumentów będących stronami tych umów.
- 42 W ten sposób zresztą Trybunał uznał, nadal na podstawie art. 8 dyrektywy 93/13, że państwa członkowskie co do zasady dysponują swobodą w zakresie objęcia ochroną przewidzianą w art. 3 ust. 1 i 3 tej dyrektywy w związku z pkt 1 załącznika do tej dyrektywy, stwierdzając w sposób ogólny nieuczciwy charakter warunków wymienionych w tym punkcie, bez konieczności przeprowadzenia dodatkowego badania zgodnie z kryteriami zawartymi w art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 (wyrok z dnia 19 września 2019 r., Lovasné Tóth, C-34/18, EU:C:2019:764, pkt 47).
- 43 Po drugie, Trybunał orzekł, że jeżeli krajowy rejestr klauzul niedozwolonych jest zarządzany w sposób przejrzysty, w interesie nie tylko konsumentów, lecz również przedsiębiorców, oraz że jest on aktualizowany, z poszanowaniem zasady pewności prawa, utworzenie tego rejestru jest zgodne z prawem Unii (zob. podobnie wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Biuro podróży Partner, C-119/15, EU:C:2016:987, pkt 36–39, 43).
- 44 Trybunał stwierdził bowiem, że stosowanie mechanizmu rejestru klauzul niedozwolonych zakłada dokonanie przez właściwy sąd krajowy oceny równoważności spornego postanowienia umownego z postanowieniem wzorca umowy uznanym za niezgodne z prawem i wpisanym do tego rejestru, ponieważ zainteresowany przedsiębiorca ma możliwość zakwestionowania tej równoważności przed sądem krajowym w celu ustalenia, czy w świetle wszystkich istotnych okoliczności każdego przypadku to postanowienie umowne jest identyczne, w szczególności w świetle skutków, jakie wywołuje, z postanowieniem wpisanym do takiego rejestru (zob. podobnie wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Biuro podróży Partner, C-119/15, EU:C:2016:987, pkt 40–42).
- 45 Ponadto należy również przypomnieć, że o ile zgodnie z art. 8 dyrektywy 93/13 państwa członkowskie mają swobodę ustanowienia w prawie krajowym szerszego badania z urzędu niż to, które ich sądy powinny przeprowadzić na podstawie tej dyrektywy, a nawet uproszczonych procedur oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego, takiego jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, o tyle sąd krajowy jest jednak co do zasady zobowiązany do poinformowania stron sporu o tej ocenie i wezwania ich do kontradyktoryjnego przedyskutowania tej oceny, według formy przewidzianej w tym względzie przez krajowe przepisy proceduralne (zob. podobnie wyrok z dnia 11 marca 2020 r., Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, pkt 41, 42).

- 46 W tych okolicznościach na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, że art. 3 ust. 1, art. 7 ust. 1 i art. 8 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie temu, by warunek umowny, który nie był indywidualnie negocjowany, został uznany przez właściwe organy krajowe za nieuczciwy z tego tylko powodu, że jego treść jest równoznaczna z treścią postanowienia wzorca umowy wpisanego do krajowego rejestru klauzul niedozwolonych.

W przedmiocie pytania drugiego

- 47 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek umowy, który ze względu na warunki wykonania niektórych przewidzianych w nim zobowiązań konsumenta należy uznać za nieuczciwy, może utracić taki charakter z powodu innego warunku tej umowy, który przewiduje możliwość wykonania przez tego konsumenta tych zobowiązań na odmiennych warunkach.
- 48 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem właściwość Trybunału w tym zakresie obejmuje dokonywanie wykładni pojęcia „nieuczciwych warunków”, o których mowa w art. 3 ust. 1 dyrektywy oraz w załączniku do niej, jak też wykładni kryteriów, jakie sąd krajowy może względnie powinien stosować w toku badania postanowienia umowy w świetle przepisów rzeczonyj dyrektywy, przy czym to do sądu krajowego należy dokonanie skonkretyzowanej kwalifikacji danego warunku umownego w oparciu o wskazane kryteria oraz w świetle okoliczności danej sprawy. Wynika stąd, że Trybunał powinien ograniczyć się w swej odpowiedzi do udzielenia sądowi krajowemu wskazówek, które ten ostatni powinien uwzględnić przy dokonywaniu oceny nieuczciwego charakteru rozpatrywanego warunku umownego (wyrok z dnia 8 grudnia 2022 r., Caisse régionale de Crédit mutuel de Loire-Atlantique et du Centre Ouest, C-600/21, EU:C:2022:970, pkt 38).
- 49 W tym względzie należy przypomnieć, że przy ocenie nieuczciwego charakteru warunku umownego, który nie był indywidualnie negocjowany, do sądu krajowego należy ustalenie, przy uwzględnieniu kryteriów określonych w art. 3 ust. 1 i art. 5 dyrektywy 93/13, czy w świetle konkretnych okoliczności danego przypadku warunek ten spełnia ustanowione w tej dyrektywie wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości (zob. podobnie wyrok z dnia 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 50 Sąd krajowy, co prawda, w celu dokonania oceny charakteru ewentualnie nieuczciwego warunku umowy, który stanowi podstawę wniesionego do niego pozwu, powinien brać pod uwagę wszystkie pozostałe warunki danej umowy (wyrok z dnia 27 stycznia 2021 r., Dexia Nederland, C-229/19 i C-289/19, EU:C:2021:68, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo), ponieważ – w zależności od treści tej umowy – może być konieczna ocena kumulatywnego skutku wszystkich jej warunków (zob. podobnie wyrok z dnia 11 marca 2020 r., Lintner, C-511/17, EU:C:2020:188, pkt 47 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 51 Trybunał wyjaśnił jednak, że w ramach oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego sąd krajowy musi się odnieść wyłącznie do daty zawarcia danej umowy i ocenić w szczególności w świetle wszystkich okoliczności towarzyszących temu zawarciu umowy, czy warunek ten sam w sobie zawierał nierównowagę praw i obowiązków stron z korzyścią dla danego przedsiębiorcy, i to nawet wówczas, gdy wspomniana nierównowaga mogłaby wystąpić tylko wtedy, gdyby zaistniały pewne okoliczności, lub gdy w innych okolicznościach wspomniany warunek mógłby nawet przynieść korzyść danemu konsumentowi (zob. podobnie wyrok z dnia 27 stycznia 2021 r., Dexia Nederland, C-229/19 i C-289/19, EU:C:2021:68, pkt 54, 55).

- 52 W niniejszej sprawie z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że przedmiotowa umowa kredytu w postępowaniu głównym zawiera warunki, których treść jest równoważna treści warunków wpisanych do krajowego rejestru klauzul niedozwolonych, zobowiązujących kredytobiorcę do spłaty kredytu indeksowanego do waluty obcej wyłącznie w walucie krajowej przeliczonej według kursu wymiany swobodnie ustalonego przez dany bank.
- 53 Ponadto umowa kredytu analizowana w postępowaniu głównym zawiera również inne warunki umożliwiające powodom w postępowaniu głównym spłatę przedmiotowego kredytu bezpośrednio we frankach szwajcarskich, co skutkuje tym, że mogą oni pozyskać, co miesiąc, kwotę potrzebną do spłaty w tej walucie od wybranej przez nich instytucji, nie pozwalając w ten sposób mBankowi na swobodne ustalenie tej kwoty. Jak podkreśla Komisja Europejska w swoich uwagach na piśmie, te pozostałe warunki stanowią zatem alternatywny sposób spłaty kredytu przez danego konsumenta w porównaniu ze sposobem przewidzianym w warunkach, o których mowa w poprzednim punkcie.
- 54 Tymczasem z pkt 23 niniejszego wyroku wynika, że te ostatnie warunki zostały uznane za nieuczciwe ze względu na to, iż dają one zainteresowanemu bankowi prawo do swobodnego ustalania kursu wymiany, a tym samym kwoty świadczenia, które ma zostać wykonane, i z tego względu same w sobie tworzą znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron na korzyść danego przedsiębiorcy. W związku z tym okoliczność, że owa nierównowaga może nie wystąpić, z uwagi na fakt, że dany konsument postanowi w trakcie wykonywania umowy skorzystać z przewidzianych w niej alternatywnych sposobów spłaty kredytu, nie ma, jak wskazano w pkt 51 niniejszego wyroku, wpływu na ocenę nieuczciwego charakteru wspomnianych ostatnich warunków jako takich.
- 55 Należy dodać, że włączenie do umowy zawartej z konsumentem dwóch alternatywnych warunków dotyczących wykonania tego samego obowiązku ciążącego na konsumentce, z których jeden jest nieuczciwy, a drugi zgodny z prawem, pozwala danemu przedsiębiorcy na spekulowanie, że poprzez brak informacji, nieuwagę lub niezrozumienie konsument wykona dane zobowiązanie zgodnie z warunkiem, który powoduje znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. W związku z tym taki mechanizm umowny może sam w sobie mieć nieuczciwy charakter.
- 56 Ponadto brak stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku mogłoby zagrozić realizacji długoterminowego celu określonego w art. 7 dyrektywy 93/13, jakim jest zaniechanie stosowania nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez przedsiębiorców z konsumentami.
- 57 W tych okolicznościach na pytanie drugie należy odpowiedzieć, iż art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że postanowienie umowy, które ze względu na warunki wykonania niektórych przewidzianych w nim zobowiązań danego konsumenta należy uznać za nieuczciwe, nie może utracić takiego charakteru z powodu innego postanowienia tej umowy, które przewiduje możliwość wykonania przez tego konsumenta tych zobowiązań na innych warunkach.

W przedmiocie pytania trzeciego

- 58 Pytanie trzecie, które dotyczy wykładni art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, odnosi się do wymogu przejrzystości, który ciąży na przedsiębiorcy przed zawarciem umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej wobec potencjalnego kredytobiorcy, jeżeli jest on jego

pracownikiem. Jednakże ów wymóg przejrzystości został przewidziany w art. 4 ust. 2 tej dyrektywy w odniesieniu do warunków takich jak te rozpatrywane w postępowaniu głównym, a pojęcie „konsumenta” zostało zdefiniowane w art. 2 lit. b) wspomnianej dyrektywy.

- 59 W związku z tym należy stwierdzić, że poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 w związku z jej art. 2 lit. b) należy interpretować w ten sposób, że przedsiębiorca ma obowiązek poinformowania zainteresowanego konsumenta o istotnych cechach zawartej umowy i o ryzyku związanym z tą umową, i to nawet wówczas, gdy ów konsument jest jego pracownikiem i posiada wiedzę istotną w dziedzinie wspomnianej umowy.
- 60 Trzeba przypomnieć, że wymóg przejrzystości warunków umownych, przewidziany w art. 4 ust. 2 tej dyrektywy, należy rozumieć jako nakładający obowiązek, aby dany warunek umowny nie tylko był zrozumiały dla konsumenta pod względem formalnym i gramatycznym, ale również by umożliwił właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i rozsądnemu przeciętnemu konsumentowi zrozumienie konkretnego działania metody obliczania tej stopy procentowej i oszacowanie tym samym w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria – potencjalnie istotnych – konsekwencji ekonomicznych takiego warunku dla swoich zobowiązań finansowych (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 64 i przytoczone orzecznictwo).
- 61 To odniesienie do przeciętnego konsumenta stanowi kryterium obiektywne. Ponadto pojęcie „konsumenta” w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 ma charakter obiektywny i jest niezależne od konkretnego zasobu wiedzy, jaki może mieć dana osoba, czy też od posiadanych przez nią w rzeczywistości informacji (zob. podobnie wyrok z dnia 21 marca 2019 r., Pouvin i Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 62 Co się tyczy w szczególności umów kredytu indeksowanych do waluty obcej, takich jak umowa rozpatrywana w postępowaniu głównym, wymóg przejrzystości warunków umownych oznacza między innymi, że kredytobiorca musi zostać jasno poinformowany, iż podpisując umowę kredytu denominowaną w obcej walucie, ponosi pewne ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w wypadku dewaluacji waluty, w której uzyskuje swoje dochody. Ponadto przedsiębiorca musi przedstawić możliwe zmiany kursów wymiany walut i ryzyko związane z zawarciem takiej umowy (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 71 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 63 Informacje przekazane przez rzeczonoego przedsiębiorcę powinny umożliwić właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i rozsądnemu przeciętnemu konsumentowi nie tylko zrozumienie, że w zależności od zmian kursu wymiany zmiana parytetu pomiędzy walutą rozliczeniową a walutą spłaty może pociągać za sobą niekorzystne konsekwencje dla jego zobowiązań finansowych, lecz również zrozumienie, w ramach zaciągnięcia kredytu denominowanego w walucie obcej, rzeczywistego ryzyka, na które narażony jest on w trakcie całego okresu obowiązywania umowy w razie znacznej deprecjacji waluty, w której uzyskuje swoje dochody, względem waluty rozliczeniowej (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 72).

- 64 Do sądu krajowego należy ustalenie, z uwzględnieniem ogółu okoliczności zawarcia umowy, czy w rozpatrywanej sprawie danemu konsumentowi podano wszystkie informacje mogące mieć wpływ na zakres jego zobowiązania i pozwalające mu ocenić jego konsekwencje finansowe [wyrok z dnia 12 stycznia 2023 r., D.V. (Wynagrodzenie adwokata – Zasada stawki godzinowej), C-395/21, EU:C:2023:14, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 65 W niniejszej sprawie z informacji przekazanych przez sąd odsyłający wynika, że AM, która wraz z PM zawarła umowę kredytu indeksowanego do waluty obcej, była pracownikiem mBanku i posiadała, ze względu na swoje wykształcenie i doświadczenie zawodowe, wiedzę na temat podstawowych cech i ryzyka związanego z tą umową kredytu, która była wiedzą odpowiadającą tej, którą dysponuje konsument bardziej poinformowany niż przeciętny konsument.
- 66 Jednakże z pkt 60 i 61 niniejszego wyroku wynika, że spełnienie wymogu przejrzystości należy zweryfikować w odniesieniu do obiektywnego standardu właściwie poinformowanego oraz dostatecznie uważnego i rozsądnego przeciętnego konsumenta, któremu nie odpowiadają w szczególności ani konsument mniej poinformowany niż ten przeciętny konsument, ani konsument bardziej poinformowany od tego ostatniego.
- 67 Ponadto z brzmienia art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 wynika, że ochrona przyznana przez tę dyrektywę zależy od celów, w jakich działa osoba fizyczna, a mianowicie celów niezwiązanych z jej działalnością zawodową lub gospodarczą, a nie od posiadanej przez tę osobę konkretnej wiedzy.
- 68 Ta szeroka koncepcja pojęcia „konsumenta” pozwala na zapewnienie ochrony przyznanej przez tę dyrektywę wszystkim osobom fizycznym znajdującym się w słabszej pozycji względem przedsiębiorcy, nie tylko ze względu na stopień poinformowania, lecz również ze względu na zdolność negocjacyjną, która to sytuacja skłania te osoby fizyczne do wyrażenia zgody na postanowienia umowne sporządzone uprzednio przez tego przedsiębiorcę, bez możliwości wywierania jakiegokolwiek wpływu na ich treść (zob. podobnie wyrok z dnia 21 marca 2019 r., Pouvin i Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, pkt 25, 28).
- 69 Zatem okoliczność, iż osoba fizyczna zawiera ze swoim pracodawcą umowę inną niż umowa o pracę, jako taka nie stoi na przeszkodzie uznaniu tej osoby za „konsumenta” w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 (wyrok z dnia 21 marca 2019 r., Pouvin i Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, pkt 29).
- 70 W tych okolicznościach na pytanie trzecie należy odpowiedzieć, że art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 w związku z jej art. 2 lit. b) należy interpretować w ten sposób, że przedsiębiorca ma obowiązek poinformowania zainteresowanego konsumenta o istotnych cechach zawartej z nim umowy oraz o ryzyku związanym z tą umową, i to nawet wówczas, gdy ów konsument jest jego pracownikiem i posiada odpowiednią wiedzę w dziedzinie wspomnianej umowy.

W przedmiocie pytania czwartego

- 71 Poprzez pytanie czwarte sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy przepisy dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w razie zawarcia tej samej umowy przez dwóch konsumentów z jednym przedsiębiorcą możliwe jest uznanie, że te same warunki umowne są wobec pierwszego konsumenta nieuczciwe, a wobec drugiego uczciwe.

- 72 Jak wynika z pkt 31 niniejszego wyroku, pytanie to zostało zadane jedynie na wypadek udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie trzecie. Ponieważ w niniejszej sprawie sytuacja ta nie ma miejsca, nie ma potrzeby udzielania odpowiedzi na pytanie czwarte.

W przedmiocie kosztów

- 73 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (dziewiąta izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Artykuł 3 ust. 1, art. 7 ust. 1 i art. 8 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie temu, by warunek umowy, który nie był indywidualnie negocjowany, został uznany przez właściwe organy krajowe za nieuczciwy z tego tylko powodu, że jego treść jest równoznaczna z treścią postanowienia wzorca umowy wpisanego do krajowego rejestru klauzul niedozwolonych.**
- 2) **Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że postanowienie umowy, które ze względu na warunki wykonania niektórych przewidzianych w nim zobowiązań danego konsumenta należy uznać za nieuczciwe, nie może utracić takiego charakteru z powodu innego postanowienia tej umowy, które przewiduje możliwość wykonania przez tego konsumenta tych zobowiązań na innych warunkach.**
- 3) **Artykuł 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 w związku z jej art. 2 lit. b) należy interpretować w ten sposób, że przedsiębiorca ma obowiązek poinformowania zainteresowanego konsumenta o istotnych cechach zawartej z nim umowy oraz o ryzyku związanym z tą umową, i to nawet wówczas, gdy ów konsument jest jego pracownikiem i posiada odpowiednią wiedzę w dziedzinie wspomnianej umowy.**

Rossi

Rodin

Spineanu-Matei

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 21 września 2023 r.

Sekretarz

A. Calot Escobar

Prezes izby

L. S. Rossi